

Din istoria bibliotecilor ieșene

Abstract:

For a long period of time, the great libraries were only for those privileged.

Only in the 17th century the first signs of changing appeared.

Step by step, the libraries became public institutions for reading and researching.

*The library institution in Iași represented during the whole cultural history of the town a permanent presence, distinguishing itself as a prestigious cultural institution with a great influence in the scientific, cultural, and political life both of the town and of the country.**

(Varlaam, Vasile Lupu, Dimitrie Cantemir, Vasile Conta, Xenopol, Iacob Eraclid Despotul, Balș, Rosetti-Roznovanu, N. Georgescu-Tistu, Iacob Cihac, Mihail Sturza, Dimitrie Gusti, P. P. Hașdeu, M. Eminescu, Titu Maiorescu, Nicolae Iorga, N. A. Bogdan, Al. Myller; Cataloge de bibliotecă (Dimitrie Gusti / Balș / Rosetti-Roznovanu); Biblioteca (Școlară / a Societății de medici și naturaliști / Publică / Muncitorească / a Casei Poporului / a Clubului "Unirea" / "Gh. Asachi" / Universitară), Academia Mihăileană).

Mult timp marile biblioteci au rămas domeniul rezervat al privilegiaților. Abia în cursul secolului al XVII-lea apar primele semne ale unei schimbări de atitudine. Întile forme concrete de înțelegere a faptului că gândirea umană este un bun comun au loc prin apariția pușinelor biblioteci publice într-o serie de țări europene. Este momentul când se preconizează o politică a achizițiilor, completări constante și bugete pentru a transforma bibliotecile în altceva decât în manifestări somptuoase ale unui gust arbitrar. Ele devin cu timpul instituții publice la îndemîna lecturii și cercetării celor mulți. Acest fenomen se petrece și în țara noastră. Cartea și tiparul românesc au jucat un rol însemnat în dezvoltarea societății noastre, ele participînd la înfăptuirea tuturor marilor acte din istoria poporului român. În epoca modernă și contemporană învățați și scriitori au sporit cu rodul muncii și minții lor patrimoniul culturii și științei românești și au adăugat acest prinos la zestrea culturii și științei mondiale.

Iașul se mîndrește nu numai cu faptul că este în posesia unui întreg univers al cărții, dar și cu priorități de tipărire. Să ne amintim că aici s-au imprimat pentru prima oară în limba română: **Cartea românească de învățătură** a lui Varlaam (1643), **Pravila împărătească** a lui Vasile Lupu (1646), **Divanul sau gilceava înțeleptului cu lumea**

de Dimitrie Cantemir (1698), **Teoria undulației universale** aparținînd lui Vasile Conta, **Istoria romanilor din Dacia Traiană** a lui Xenopol ș.a.

Cercetarea istorică, incompletă, își așteaptă încă adepții pentru a descifra liniile directe ale evoluției ieșene a conceptului de bibliotecă. Iașul, ca centru cultural, are o situație privilegiată sub acest aspect. Biblioteca se constituie de-a lungul întregii istorii culturale ieșene ca o prezență permanentă care, odată cu trecerea timpului, se afirmă tot mai mult ca o instituție culturală de prestigiu, influențînd cu forme specifice viața științifică, culturală, politică a orașului și chiar a țării. De altfel, Moldova, Iașul dețin un loc deosebit în ansamblul dezvoltării bibliotecilor românești prin existența celebrei biblioteci întemeiate de Iacob Eraclid Despotul în sec. al XVI-lea. Pomenită pînă nu demult de istorici ca o bibliotecă școlară, studiul lui Ștefan Bârsănescu (**Schola latina de la Cotnari**, Buc., 1957) aduce elemente deosebit de valoroase și o caracterizează ca pe o bibliotecă asemănătoare celor înființate la 1540 la Viena, Fontainebleau, Buda. Ștefan Bârsănescu conchide: „Dacă această bibliotecă s-ar fi păstrat ca surorile ei din Viena, Paris etc. ar fi devenit prima bibliotecă în ordine istorică a Moldovei și chiar a întregii țări”.

Istoria Moldovei din secolele

următoare menționează existența bibliotecilor marilor cărturari, așezăminte cu o încărcătură umanistă, ceea ce explică, în parte, și valoarea informațiilor cuprinse în scrierile cronicarilor. Moldova întreține cultul unor biblioteci care păstrează vechile monumente de limbă și literatură română dar și opere ale marilor gânditori europeni. S-au găsit cataloagele bibliotecilor deținute de familiile Balș și Rosetti - Roznovanu care sînt edificatoare în acest sens.

Secolul al XIX-lea aduce noi deschideri în planul formării bibliotecilor și în cristalizarea conceptului de lectură publică. Datorită condițiilor economice și social-culturale, a înnoirilor din epocă, Iașul cunoaște cîteva momente fructuoase pe linia creionării unor adevărate biblioteci publice. Acum se pun bazele marilor biblioteci ieșene, instituții de cultură ce au dăinuit și în care s-au format generații de cercetători, savanți, oameni de cultură și artă. Bibliotecile publice apar ca urmare a unor inițiative particulare, caracteristică pe care o vom găsi în tot decursul secolului. N. Georgescu - Tistu ilustrează această idee cu inițiativa lui Iacob Cihac, care înființează în 1830, la Iași, biblioteca Societății de medici și naturaliști. Importanța acestei inițiative este covârșitoare, deoarece ea devine prima bibliotecă publică din Moldova.

Opinii privind înființarea unei biblioteci publice în Moldova s-au auzit chiar din primii ani ai secolului al XIX-lea. Pe la 1800 mitropolitul Iacob Stamate a întocmit un raport cerînd întemeierea unei școli și a unei biblioteci care să se bucure de dreptul de depozit legal. De asemenea, o anafora a Epitropiei Școalelor, purtînd data de 1 ianuarie 1828, cererea lui Ioan Sturza „să se așeze în zilele Înălțimii voastre o școală pămîntească spre folosul necurmat al obștei și să poată alcătui o bibliotecă națională...”.

Ideea începe a se materializa după 1830. Regulamentul organic al Moldovei prevedea, între altele, cheltuieli ale statului și „ținerea școalelor publice în Capitală și în

celelalte orașe de căpetenie, precum și o tipografie și o bibliotecă publică”. La 16 iunie 1835 se inaugurează la Iași Academia Mihăileană. Mihail Sturza, în hrisovul dat la 8 noiembrie 1840, spune: „la anul 1835 am urzit Academia pentru a cărui povățuire am întărit și un înadins reglement înzăstrînd această a noastră Academie cu un cabinet de instrumente matematice, fizice, henice, agronomice și cu o bibliotecă publică...”

Biblioteca publică din Iași a fost întemeiată virtual la 8 noiembrie 1839. Deschiderea ei a avut loc abia la 23 noiembrie 1841. Pînă la 1860 se cunoaște o etapă de tranziție de la biblioteca școlară la cea publică, pentru ca perioada 1860-1916 să modifice complet structura acesteia. Biblioteca se transformă în unitate publică cu tendința realizării unei biblioteci universitare (1860 - 1864), reprofilată cu deosebită atenție după anul 1916. Am insistat mai mult asupra dezvoltării acestei biblioteci deoarece ea a influențat întreaga viață biblioteconomică din Moldova. După modelul acesteia se organizează și alte biblioteci, introducîndu-se reguli științifice de organizare a colecțiilor, cataloagelor, etc.

Vorbînd de inițiative, trebuie să menționăm că în 1841 se publică de către Dimitrie Gusti **Catalogul cărților de citit din biblioteca Academiei Mihăilene** - primul catalog de bibliotecă publică unde se cuprind și reguli de folosire a bibliotecii.

Sfîrșitul secolului al XIX-lea este marcat de apariția bibliotecilor populare prin decizia din 16 octombrie 1898 a Ministerului Instrucțiunii și Cultelor, la inițiativa lui Spiru Haret, biblioteci înființate în scopul de a contribui la ridicarea culturală a populației prin mijlocirea cărții. Pe lîngă unele școli primare rurale din județ iau ființă biblioteci populare, punîndu-se bazele lecturii publice la sate. Aceste instituții constituie singurul așezămînt de cultură rurală care evoluează clar spre statormicia lor ca așezăminte de sine stătătoare. Bibliotecile populare se amplifică neîncetat, atît sub aspectul conținutului cît și din punct de vedere numeric. Activitatea lor

era însă scăzută, numărul de volume înregistrate se situa cu mult sub cerințele unei activități puse în slujba culturalizării maselor. În ultimele decenii ale secolului trecut și în special între 1890-1900 asistăm la creșterea numărului de publicații, la apariția cluburilor și bibliotecilor muncitorești. Cercetătorii apreciază că între 1870-1904 în România au existat 16 biblioteci muncitorești în 13 din orașele mari, printre care se numără și Iașul. Aici ființau biblioteci muncitorești care puneau la îndemîna cititorilor opere ale scriitorilor reprezentativi. Începînd din 1905 avea să funcționeze o bibliotecă muncitorească pe lângă cercul de studii sociale din strada Arcului nr. 3. Tot la Iași, biblioteca Casei Poporului, de pe strada Socola, constituia o instituție intrată în conștiința cititorilor. În aceeași sferă, biblioteca Clubului „Unirea” din Pașcani era, alături de alte biblioteci muncitorești, o instituție de prestigiu. În 1896 se înființează de către un grup de tineri muncitori Clubul de lectură „Unirea”. Ulterior acesta se transformă într-o bibliotecă publică cu fonduri de cărți care s-au păstrat pînă în zilele noastre. Ea s-a impus în viața culturală locală, și a tipărit catalogul cărților existente și regulamentul de funcționare.

Analiza dezvoltării acestor așezăminte în deceniile următoare ne relevă preocupările ce au existat și pentru dezvoltarea unor biblioteci școlare corespunzător cu dezvoltarea rețelei instituțiilor de învățămînt, Iașul avînd licee de tradiție, precum Liceul Național, Liceul Internat, ș.a.

Un moment important al istoriei bibliotecilor îl deține înființarea în municipiul Iași a unei biblioteci care, peste ani, va deveni Biblioteca „Gh. Asachi”. În 1920, Gh. Ghibănescu, Orest Tafrali, N.A. Bogdan propun înființarea unei societăți culturale în care o bibliotecă publică este destinată păstrării publicațiilor locale. Pînă în 1935 biblioteca este susținută de aportul

intelectualilor ieșeni care fac importante donații. După acest an municipalitatea acordă subvenții, ea devenind o instituție de sine stătătoare. În efortul lor de a se alinia vieții sociale, științifice, culturale, artistice a orașului și județului bibliotecile ieșene se impun, în ciuda unor condiții puțin prielnice, în ciuda unor alocații bugetare minime și a lipsei unor reglementări oficiale. Unele dintre ele au profitat de contribuția unor mari personalități dintre care numele lui B.P. Hașdeu și M. Eminescu se leagă strîns de dezvoltarea bibliotecii universitare. La rîndul lor, Titu Maiorescu, Nicolae Iorga, N. A. Bogdan, Al. Myller au ajutat prin îndemnuri, prin eforturi organizatorice și prin donații la ridicarea calității lecturii ieșene.

Cu timpul, bibliotecile îmbracă o formă bogată, cu o largă adresabilitate pentru toate categoriile de cititori. Este suficient să subliniem faptul că numărul de biblioteci înființate depășește orice imaginație și speranță ale înaintașilor. Aceste instituții s-au adaptat tot mai mult nevoilor economiei și culturii naționale, așezînd pregătirea noilor generații pe temelia celor mai recente cuceriri ale gîndirii umane. În acest proces vehicularea informațiilor, căutarea căilor de organizare a studiului și lecturii ocupă un loc deosebit.

Iașul a cunoscut înnoiri care au ridicat și bibliotecile pe un plan superior. Datele statistice care reflectă realizările pe această linie cuprind semnificații și implicații dintre cele mai temeinice. Astăzi cititorii au la dispoziție în întreg județul peste 800 de biblioteci cu un fond de carte ce depășește 8500000 volume; anual aproape 350000 cititori împrumută sau consultă în sălile de lectură cca. 5000000 publicații.

Revoluția din 1989 antrenează schimbări benefice și în sfera bibliotecilor, pentru ca acestea să devină cu adevărat un organism viu prin care să pulseze profund viața culturală românească și să reprezinte un indice fundamental în aprecierea vieții spirituale din țara noastră.